

Проанализировано современное состояние международного экономического сотрудничества Украины и ОЧЭС. Рассмотрена инвестиционная привлекательность Украины в сравнении со странами – членами ОЧЭС. Обнаружены проблемы и предложены основные направления относительно улучшения инвестиционного финансирования Украины в рамках ОЧЭС.

Ключевые слова: ОЧЭС, Черноморский регион, инвестиции, инвестиционная привлекательность, международное сотрудничество.

Motrichenko V. M., Ischuk V. V.

Priority directions of increasing the investment attractiveness of Ukraine in the framework of BSEC

The article dwells on the modern state of international economic cooperation of Ukraine and BSEC. The investment attractiveness of Ukraine in comparison with the member countries of BSEC has been considered. The problems and basic directions concerning the improvement of the investment financing in the framework of BSEC have been found out.

Key words: BSEC, Black Sea region, investments, investment attractiveness, international cooperation.

Мотриченко Валентина Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ);

Ішук Вікторія Віталіївна – студентка 5 курсу спеціальності «Фінанси і кредит» Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 338.242:338.434(477)

I. B. Карпова

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ

Досліджуються основні складові фінансово-кредитної політики держави щодо аграрного сектору економіки, оцінюється сучасний стан державної підтримки сільського господарства і визначаються напрями її вдосконалення.

Ключові слова: аграрний сектор економіки, аграрні розписки, бюджетна підтримка, Державний земельний банк, пільгове кредитування, фінансово-кредитна політика.

© I. B. Карпова, 2013

Постановка проблеми. За роки незалежності в Україні відбулися кардинальні зміни в системі господарювання в аграрному секторі економіки, які створили умови для функціонування сільськогосподарського виробництва на ринкових засадах. Однак ринкові перетворення в агропромисловому комплексі не позначилися позитивними змінами в загальному становищі аграрного сектору економіки України, рівень виробництва в якому становить лише 81% від рівня 1990 року. Разом з тим Україна має потужний природно-ресурсний потенціал, який дає можливість реалізувати такі конкурентні переваги країни, як значні запаси чорнозему, вигідно розташовані сільськогосподарські угіддя, сприятливі природно-кліматичні умови. За активної участі держави в розв'язанні проблем аграрного сектору економіки та його фінансової підтримки Україна може стати світовим лідером із виробництва сільськогосподарської продукції.

Питанням реформування аграрного сектору економіки України приділяється велика увага з боку таких вітчизняних науковців, як В. М. Алексійчук, О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненко, І. Г. Кириленко, І. І. Лукінов, П. Т. Саблук та інші. Сучасний стан аграрного виробництва вимагає подальших поглиблених досліджень для визначення оптимального механізму функціонування цього важливого сектору економіки.

Мета дослідження. Для забезпечення продовольчої безпеки країни та прискореного розвитку агропромислового комплексу потрібні значні фінансові ресурси. Центральне місце в реалізації сучасної аграрної політики держави – проведення зваженої фінансово-кредитної політики держави щодо аграрного сектору економіки. Метою статті є оцінка сучасного стану фінансово-кредитної підтримки аграрного виробництва і визначення основних напрямів її вдосконалення.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Зростання обсягів виробництва в аграрному секторі економіки відбувається повільно, значною залишається кількість збиткових сільськогосподарських підприємств: 2000 р. – 34,5% від загальної кількості підприємств, 2005 р. – 33,8%, 2009 р. – 30,1%, 2010 р. – 29,8%, 2011 р. – 16,7% [1].

За цих умов розширене відтворення сільськогосподарського виробництва можливе тільки за активної участі держави. Фінансово-кредитна політика держави щодо аграрного сектору економіки включає основні складові:

- грошово-кредитна політика: пільгове і пріоритетне кредитування, лізинг, створення відповідної інфраструктури;
- податкова політика: визначення основних видів податків, податкових ставок, пільг, диференціація в оподаткуванні виробництва окремих видів продукції;

- бюджетна політика: розподіл коштів за різними напрямками, державне фінансування, дотації із бюджету, державне замовлення на окремі види продукції, державні закупівлі;
- цінова політика: механізм гарантування цін, який забезпечує виробникам певний рівень рентабельності та отримання доходів, достатніх для розширеного відтворення.

Державна підтримка сільськогосподарського виробництва в Україні містить цінове регулювання певних видів продукції рослинництва, дотації виробникам продукції тваринництва, фінансова участь держави у страхуванні доходів сільгоспвиробників, державна підтримка через механізм кредитування [2].

Важливим інструментом грошово-кредитної політики щодо аграрного сектору економіки є часткова компенсація ставок за короткостроковими кредитами за рахунок держбюджету, яка була введена для стимулювання розвитку банківського кредитування підприємств АПК 2000 року. Здешевлення кредитів комерційних банків призвело до значного збільшення кредитування аграрного виробництва: 2000 року обсяг таких кредитів становив 2,1 млрд грн, 2003-го – 7,7 млрд грн, 2004 р. – 5,2 млрд грн, 2007 р. – 18 млрд грн, на кінець листопада 2012 року кредити сільськогосподарським корпораціям становили 37,3 млрд грн. Кредитування сільськогосподарських корпорацій у річному обчисленні відбувалося швидшими темпами, ніж нефінансових корпорацій у цілому (10,8 та 6,4% відповідно). Усього за 11 місяців 2012 року сільськогосподарським корпораціям надано нових кредитів на загальну суму 46,5 млрд грн, за 2011 рік – 51,9 млрд грн. Однак за строками погашення переважають кредити, надані на строк до 1 року, – їхня частка в загальному обсязі кредитів, наданих у національній валюті, становить 47,9%, від 1 до 5 років – 43,7%, більше ніж п'ять років – 8,4% [3], що не сприяє відновленню виробничого потенціалу аграрних підприємств, які потребують значних коштів на модернізацію. Водночас загальна потреба сільського господарства України у фінансово-кредитних ресурсах становить 204,5 млрд грн, у тому числі річний дефіцит обігових коштів – 147,7 млрд грн, річний дефіцит коштів для інвестицій в основні засоби – 56,8 млрд грн [4, с. 9]. Тобто за рахунок кредитів зараз забезпечується лише 25% потреба аграрного виробництва у фінансових ресурсах.

Високою залишається і процентна ставка за кредитами, наданими аграрним підприємствам: 2011 року – 17,8% у національній валюті, 7,3% – в іноземній. Загальний показник рентабельності аграрного виробництва 2011 року на рівні 27% дозволяє широко використовувати банківські кредити за такою процентною ставкою, але враховуючи нерівномірність розвитку аграрного виробництва і різницю в рівні рентабельності рослинництва (32,3%) і тваринництва (13%), плата за кредитом дає можливість його використання переважно в рослинництві [5]. А 2012 року погіршилися умови кредитування

аграрного сектору економіки – порівняно з листопадом 2011-го інтегрована середньозважена процентна ставка зросла на 4,8%: до 22,4% річних у національній валюті та 7,0% – в іноземній [3].

Суттєвим недоліком банківського кредитування залишається його спрямованість на сільськогосподарські корпорації, що залишає без фінансових ресурсів інших товаровиробників. Об'єктивним підґрунтям цього є відсутність дієвого механізму застави при кредитуванні дрібних та середніх виробників. Для розв'язання цієї проблеми в Україні 2012 року було прийнято Закон «Про аграрні розписки» [6], який не тільки дає реальну можливість отримання кредитів малим та середнім підприємцям агропромислового комплексу, а й захищає інтереси кредиторів. Система аграрних розписок запозичена у Бразилії, де цей спосіб кредитування під заставу майбутнього врожаю діє з 1994 року. За рахунок аграрних розписок сільгоспвиробники цієї країни на 40% фінансують власну діяльність. Фахівці вважають, що Закон «Про аграрні розписки» дасть можливість залучити в аграрний сектор України 20–30 млрд грн [7]. Цей Закон передбачає використання аграрних розписок, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти. Відповідно до виду зобов'язання аграрні розписки поділяють на товарні і фінансові. Товарна аграрна розписка – це аграрна розписка, що встановлює безумовне зобов'язання боржника здійснити поставку узгодженої сільськогосподарської продукції, якості, кількості, місце та строк поставки якої визначені аграрною розпискою. Фінансова аграрна розписка – це аграрна розписка, що встановлює безумовне зобов'язання боржника сплатити грошову суму, розмір якої визначається за погодженою боржником і кредитором формулою з урахуванням цін на сільськогосподарську продукцію у визначеній кількості та якості. Аграрна розписка встановлює забезпечення виконання зобов'язань боржника заставою його майбутнього врожаю. Предметом такої застави може бути виключно майбутній урожай сільськогосподарської продукції. Застава майбутнього врожаю сільськогосподарської продукції за аграрною розпискою наділяє кредитора правом у разі невиконання боржником зобов'язання в порядку примусового виконання зобов'язання боржника одержати задоволення вимог за рахунок заставленого майбутнього врожаю сільськогосподарської продукції [6]. Реалізація цього Закону вимагає відповідного механізму, а саме: створення Реєстру аграрних розписок і визначення порядку його ведення, визначення напрямів оподаткування операцій з аграрними розписками і примусового виконання зобов'язань за ними.

Кредитна підтримка сільськогосподарського виробництва включає також систему лізингового кредитування. Лізинг дає можливість одержати устаткування в користування без повної оплати і без витрачання великих об-

сягів фінансових ресурсів, що сприятиме модернізації та інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. На 2013–2014 рр. в Україні передбачаються вдосконалення лізингових програм для аграрного виробництва, за рахунок яких буде надаватися державна підтримка для купівлі виробниками 4 тис. одиниць сільськогосподарської техніки [8]. У Державному бюджеті України на 2013 рік передбачається фінансова підтримка заходів в АПК на умовах фінансового лізингу в обсязі 8,84 млрд грн [9].

Тривалий час фінансово-кредитна інфраструктура в Україні залишалася без системотвірного банку, яким мав бути Земельний банк. У 2012 році Кабінет Міністрів України приймає рішення про створення публічного акціонерного товариства «Державний земельний банк» [10]. Згідно зі статутом банк матиме статутний капітал 120 млн грн, сто відсотків якого належить державі. Для формування статутного капіталу банку буде випущено 120 млн простих іменних акцій номінальною вартістю 1 гривня кожна. Метою діяльності банку є створення сприятливих умов для розвитку сільського господарства, функціонування ринку земель, підтримки вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника, переважно малого та середнього фермерського господарства, зміцнення та реалізація виробничого і торгового потенціалу сільського господарства, розвиток сільськогосподарського виробництва. В Україні всі операції із землею регулюватиме Державний земельний банк. До функцій банку належатиме управління землями державного значення, зокрема процедури приватизації, купівлі-продажу, обмін і надання їх в оренду. Основними напрямками діяльності банку є ефективне управління землями державної власності, консолідація земель і розвиток бізнесу на селі за рахунок дешевих кредитів під заставу земельної ділянки. Передбачається, що ставка за цими кредитами повинна бути в середньому 8–9 відсотків річних, що удвічі менше, ніж у комерційних банках.

За умов реально працюючого ринку землі сільськогосподарського призначення тільки на першому етапі можливе залучення в аграрний сектор економіки іпотечних кредитів на 116 млрд грн, у тому числі за рахунок земельних ділянок, що надійдуть на ринок для продажу, – 71,7 млрд грн, за рахунок прав оренди землі при купівлі корпоративних прав – 44,16 млрд грн [4, с. 9]. Однак продовження мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення до 01.01.2016 р. гальмує процес залучення цих земель до економічного обігу. Разом з тим у світовій практиці за рахунок кредитів під заставу землі фермери забезпечують до 95% потреби в інвестиційних ресурсах [11, с. 4].

Чільне місце у фінансово-кредитному механізмі державної підтримки аграрного виробництва посідають бюджетні важелі, які діють за двома напрямками: надання субсидій і дотацій сільськогосподарським виробникам та цільове бюджетне фінансування програм розвитку агропромислового

комплексу. Найбільш поширеними за останні роки інструментами бюджетної політики щодо аграрного сектору економіки є виробничі дотації у тваринництві та рослинництві, компенсація частини інвестицій на будівництво ферм і тепличних комплексів, закупівля обладнання для АПК на основі фінансового лізингу, фінансування за рахунок державного бюджету витрат Аграрного фонду на об'єкти цінового регулювання, надання державних кредитів фермерським господарствам, фінансування соціальної інфраструктури сільської місцевості (табл. 1).

Таблиця 1

**Бюджетні видатки по Міністерству аграрної політики
та продовольства України**

Показники	2012 рік	2013 рік
Видатки державного бюджету, млн грн	41 3605,32	412 060,56
Видатки по Мінагрополітики, млн грн	8 451, 34	8 413,53
Частка видатків по Мінагрополітики у видатках Державного бюджету України, %	2,043	2,042
Частка сільського господарства у валовій доданій вартості України, %	15,7	-
Видатки по апарату Мінагрополітики, млн грн, у тому числі:	4 780,5	4 699,48
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі, млн грн	827,38	96,78
Державна підтримка тваринництва, млн грн	732,0	650,0
Державна підтримка рослинництва, млн грн	1 075,0	100,0
Витрати Аграрного Фонду на об'єкти цінового регулювання, млн грн	765,5	500,0
Проведення земельної реформи, млн грн	-	221,8
Надання кредитів фермерським господарствам, млн грн	-	27,9
Фінансова підтримка заходів в АПК на умовах фінансового лізингу, млн грн	-	8,84
Фінансування підготовки кадрів для АПК, млн грн	666,7	2 546,32
Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, млн грн	166,39	117,58

Примітка. Складено за [9; 12].

Дані таблиці свідчать, що за 2012–2013 рр. фінансування аграрного сектору економіки не змінилось і становить лише 2,04% видатків Державного бюджету України, причому значна частка загального обсягу коштів припадає на спеціальний фонд, що зумовлює ризикованість виконання запланованих показників. Рівень бюджетної підтримки сільського господарства не відповідає його ролі в національній економіці України – частка аграрного сектору економіки у валовій доданій вартості становить 15,7%, а частка видатків по Мінагрополітики у видатках Державного бюджету України – 2,04%. У 2013 році суттєво змінилися напрями бюджетного фінансування: фінансова підтримка заходів

в агропромисловому комплексі зменшилась у 8,5 раза, державна підтримка рослинництва – у 10 разів, також зменшилися видатки на підтримку тваринництва – на 12%, на об'єкти державного цінового регулювання – на 35%, на дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки – на 30%. Водночас у 3,8 раза збільшилося фінансування підготовки кадрів для АПК. Отже, структура бюджетного фінансування АПК характеризується нестабільністю, незіставністю за роками та різноманітністю програм. Наприклад, 2012 року не передбачалося коштів на проведення земельної реформи (окремо виділялися тільки кошти на створення Земельного банку в розмірі 120 млн грн), надання кредитів фермерським господарствам, фінансову підтримку заходів в АПК на умовах фінансового лізингу, але ці програми з'явилися 2013 року [9; 12].

Загалом фінансування аграрного сектору не відрізняється комплексністю, системністю та достатністю коштів для більшості бюджетних програм. Механізм надання підтримки занадто складний, вимагає оформлення значної кількості документів і не забезпечує оперативного отримання коштів, більшість яких надається наприкінці року. Як і щодо банківського кредитування, основними отримувачами бюджетної підтримки залишаються великі сільськогосподарські підприємства.

Удосконалення бюджетного фінансування передбачається Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року, в якій передбачається: обґрунтування критеріїв розподілу бюджетних коштів; запровадження механізму участі сільськогосподарських товаровиробників у програмах державної фінансової підтримки на умовах рівного доступу та ефективного використання бюджетних коштів; збільшення обсягів фінансування наукових досліджень і розробок, дорадчої діяльності, освіти, розвитку соціальної сфери села та сільських територій, системи контролю за безпечністю та якістю продуктів харчування; підвищення ефективності видатків державного бюджету для підтримки аграрного сектору економіки шляхом запровадження програмно-цільового методу формування та використання бюджетних коштів [13].

Водночас слід урахувати необхідність лібералізації економічної діяльності внаслідок приєднання України до СОТ. Більшість форм підтримки АПК, які застосовуються в Україні, належать до заходів «жовтого кошика» і підлягають обмеженню – це стосується державної підтримки цін, прямих бюджетних дотацій виробникам продукції, загального обсягу бюджетного фінансування. Тому необхідно більшу частку державних видатків на розвиток АПК спрямувати на програми «зеленого кошика», не пов'язані з конкретним видом підтримки продукції.

Висновки. Фінансово-кредитна політика країни щодо аграрного сектору економіки має сприяти розширеному відтворенню сільськогосподарського

виробництва та підвищенню його конкурентоздатності. Проте практика державної підтримки АПК в Україні останніми роками свідчить про неефективність її розподілу та використання, значна частка суб'єктів господарювання залишається поза увагою держави. Основними проблемами бюджетного фінансування є не тільки брак фінансових ресурсів, а й визначення стратегічних напрямів використання ресурсів, створення оптимального механізму державної підтримки аграрного виробництва.

Список використаних джерел

1. Про соціально-економічне становище України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
2. Закон України від 24.06.2004 №187 «Про державну підтримку сільського господарства України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
3. Статистичний випуск. Кредитування сільськогосподарських корпорацій іншими депозитними корпораціями (банками). Листопад 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
4. Безуглий М. Д. Стратегічні орієнтири розвитку аграрного сектору економіки України до 2020 року : виступ на Міжнародній науково-практичній конференції / М. Д. Безуглий // Економіка АПК. – 2012. – № 10. – С. 7–13.
5. Рентабельність сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
6. Закон України від 06.11.2012 р. № 5479 «Про аграрні розписки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
7. Закон об аграрных расписках: аграрный сектор ожидает миллиарды [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1012767>.
8. В Украине определены направления господдержки аграриев в 2012–2014 годах [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.apk-inform.com/ru/news/1013568>.
9. Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2012 № 943 «Про затвердження Статуту публічного акціонерного товариства «Державний земельний банк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
11. Лупенко Ю. О. Сучасна місія аграрної економічної науки / Ю. О. Лупенко // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 3–6.
12. Закон України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села до 2015 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.

Карпова И. В.

Финансово-кредитная политика государства в аграрном секторе экономики Украины: современное состояние и проблемы

Исследуются основные составляющие финансово-кредитной политики государства в аграрном секторе экономики, оценивается современное состояние государственной поддержки сельского хозяйства и определяются направления ее усовершенствования.

Ключевые слова: аграрный сектор экономики, аграрные расписки, бюджетная поддержка, Государственный земельный банк, льготное кредитование, финансово-кредитная политика.

Karpova I. V.

Financial credit policy of the government in agrarian sector of Ukraine: current state and the challenges

The main components of financial credit policy of the government in agrarian sector are investigated in the article. The author evaluates current state of the government support of agricultural industry and defines the directions of its improvement.

Key words: agricultural industry, agricultural vouchers, budget support, state real estate bank, concessional lending, financial credit policy

Карпова Ірина Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 658.14/.17

Н. І. Климова

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ФІНАНСАМИ

Розглядаються напрями фінансового управління, аналізуються шляхи вдосконалення фінансового менеджменту в сучасних умовах.

Ключові слова: фінансовий менеджмент, корпорація, фінанси, фінансова стратегія, фінансові ресурси, фінансове планування.

Постановка завдання. Фінансове управління за останні роки стали предметом поживалених дискусій учених і практиків як у нашій країні, так і за кордоном. Актуальність цієї проблеми є очевидною для України.

© Н. І. Климова, 2013